

SECTION 2. PUBLIC RELATIONS AND ORGANIZATIONAL COMMUNICATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-668-3-4>

SECONDARY NOMINATION AS AN ELEMENT OF INFORMATION COUNTERACTION

ВТОРИННА НОМІНАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОТИДІЇ

Koshman I. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Pedagogy and Journalism
Volodymyr Dahl Eastern Ukrainian
National University
Kyiv, Ukraine*

Кошман І. М.

*кандидат філологічних наук,
доцентка,
доцентка кафедри педагогіки
та журналістики
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля
с. Київ, Україна*

Як відомо, лексична система мови перебуває в постійному русі, набуваючи змін під впливом екстралінгвістичних або інтралінгвістичних чинників. М. Навальна зазначає, що фактор повномасштабної російсько-української війни є таким, що впливає «на лексичний склад української мови загалом та сучасного медійного дискурсу зокрема й продовжує змінювати його» [5, с. 59].

Лексичні інновації військової сфери стали об'єктом лінгвістичного осмислення в низці ґрунтовних праць – М. П. Баган, Ю. І. Браїлко, Б. О. Коваленка, Т. А. Космеди, Н. М. Костусяк, М. І. Навальної, О. О. Тараненка тощо. Т. А. Космеда пише про те, що «війна як соціо-лінгвістичний мегачинник системно й масштабно віддзеркалюється в мові, поступово моделюється її образ, фіксуються аксіологічно марковані смисли, панорамно вербалізуючи цілу гаму думок, інтенцій, емоцій та почуттів» [3, с. 133].

Описуючи «номінативний інвентар війни», О. О. Тараненко виокремлює номінації найзагальнішого плану; одиниці військового тематичного блоку та позначення членів військових формувань і учасників бойових дій з обох сторін [7, с. 12–34]. М. І. Філон і А. В. Хорунжий поділяють лексичні інновації військової сфери на декілька лексико-семантичних різновидів: сторін збройного протистояння;

представників рф; країни-агресора; різновидів зброї та її елементів; військової техніки та її частин; укріплень, фортифікаційних споруд; воєнних процесів, явищ, дій [8, с. 345–346]. М. І. Навальна пише про наявність двох класифікаційних груп у номінаціях військової сфери: назви осіб і лексеми, що характеризують процеси, дії та стани [5, с. 14]. У всіх випадках матеріалом для розвідок слугують тексти медіа.

Сутність медіатекстів – інформувати про актуальні події реального світу, формувати громадську думку щодо них і через це бути в постійному пошуку адекватних і разом з цим оригінальних мовленнєвих засобів вираження – робить їх феноменом, що миттєво відсвічує будь-які нові мовні тенденції.

Матеріалом для дослідження є медіатексти з інтернет-ресурсу «Лінія оборони» за 2025–2026 рр. [4]. «Лінія оборони» є яскравим прикладом авторської публіцистики, медіа притаманні демонстративна суб'єктивність, оригінальний погляд на події, аналіз ситуацій, що спирається на відкриті джерела інформації, й відверта оціненість. Ресурс займає чітку позицію – чинити опір будь-яким пропагандистським кампаніям рф.

Ряд лінгвістичних робіт присвячені дослідженню окремих лексико-семантичних груп, що належать до лексики військової сфери. Зокрема С. З. Булик-Верхола ставить за мету дослідити формування мовленнєвого образу ворога у ЗМІ. Вона виокремлює й описує різні за семантичними моделями й узуальністю/неузуальністю назви ворожої держави: *болото, держава-окупант, держава-терорист, країна-агресор, кацанія, кацанстан, мордор, московія, московська імперія, московщина, оркостан, рашка, російська орда* тощо [1]. Актуалізація назв країни-ворога, на думку С. З. Булик-Верхоли, сприяє цілеспрямованому формуванню інформаційних складників іміджу держави-окупанта й завдають йому нищівного удару [1, с. 32]. О. О. Тараненко теж констатує, «образ росії в мововжитку нової України посідає на тлі інших держав <...> особливе місце – це не тільки більша частотність функціонування назв, пов'язаних з нею, та більша їхня кількість, а й часто набуття ними виразних конотацій негативного характеру – несхвальності, іронії, зневажливості» [7, с. 48]. Як приклади назв держави-ворога наводяться: *запоребрик, мокишанія, мордор, раша* й їхні похідні [7, с. 51–53]. Б. О. Коваленком реєструються й аналізуються такі назви рф, як *агресор, держава-терорист, країна-окупант, країна 404, мордор, московія, недокраїна, оркостан, рашка* тощо [2, с. 39–43].

У «Лінії оборони» прослідковується тенденція до використання широкої лінійки назв на позначення ворожої країни. Основним мовним механізмом, що задіяний у процесі іменування, є механізм вторинної

номінації. Як зауважує І. С. Семенюк, «внутрішня форма вторинної номінації зберігає минулий мовний досвід колективного сприйняття реалій навколишнього світу, знання про предмет, що певним чином трансформуються у специфічних стилєвих умовах, задовольняючи комунікативні та експресивні потреби соціуму» [6, с. 194].

Найбільш цікавими в текстах «Лінії оборони» є вторинні назви ворожої держави на основі метонімічного переносу: *А якщо задати експортну «тріаду» балалайки, то вона виглядала дуже просто: нафта, газ і зброя* (<https://defence-line.info>); *Сьогодні почався п'ятий рік широкомасштабної фази війни з оскаженою бензоколонкою, і ми плануємо весь день присвятити цій темі і влаштуємо щось на зразок марафону, але розбитого на блоки, присвячені заголовній темі* (<https://defence-line.info>); *Сьогодні вночі на болотах знову було неспокійно, і там уже пишуть про негативні тенденції і про те, що життя в них уже не буде таким, як колись, бо все вибухає з гнітючою регулярністю та невідворотністю* (<https://defence-line.info>); *Нагадаємо, у надрах вигрібухи ходять чутки про те, що прутін відмовився проводити свою відпустку на узбережжі Чорного моря – в Геленджіку...* (<https://defence-line.info>); *А зробив це Орбан лише для того, щоб пояснити Єврокомісії, чому він не скорочує постачання нафти з курника, а збільшує* (<https://defence-line.info>); *Маючи можливість контролювати окуповану територію, московія відразу ж запускає в роботу механізм асиміляції місцевого населення за найжорсткішим і безповоротним типом* (<https://defence-line.info>); *Через нашу територіальну близькість до порєбріка і тому, що їхні духовні скрепи смердять і на нашій території, ми знаємо про те, що у 21 столітті дорослі люди їздять за десятки або й сотні кілометрів, щоб облобизати коробку з 365-м ребром Миколи Чудотворця...* (<https://defence-line.info>); *Ну, а помийка зараз заповзає в таку дірку, що незабаром вона сама проситиме про переговори* (<https://defence-line.info>).

Очевидно, що в усіх випадках вторинні номінації є носіями оцінної експресивності, мають стилістичне значення з негативного спектру: огида, презирство, зневага до об'єкту, що позначається. Вихідною точкою формування негативного забарвлення в метонімічних номінаціях цього типу є концептуальне знання росіян: переосмислюються, висміюються російські історико-культурні стереотипи, наративи та міфи, що мають статус складників «російського світу».

Назви балалайка, болота, курник, московія є глузуванням над самоуявленням росіян про тисячоліття славетної історії та культурну велич. Номінації бензоколонка, вигрібуха, помийка ставлять під сумнів міф про економічну міць й приналежність до розвинених країн світу.

Всі метонімічні вторинні назви є позначенням несучасності й відсталості держави-ворога.

Отже, виразною ознакою медіатекстів «Лінії оборони» є використання неuzuальних вторинних назв, зокрема й тих, що є метонімічними позначеннями ворожої країни. Висміювання російських історико-культурних міфів, наративів і стереотипів як основа формування експресивності й оціненості метонімічних вторинних назв дає привід розглядати їх як елементи інформаційного опору в протидії російській пропаганді, що цілком відповідає меті, що ставить перед собою «Лінія оборони».

Література:

1. Булик-Верхола С. З. Мовний образ росії як ворога (на матеріалі ЗМІ періоду російсько-української війни). *Закарпатські філологічні студії*. 2022. № 23(1). С. 29–33.
2. Коваленко Б. О. Вторинна номінація як засіб створення образу ворога (на матеріалі онлайн-ресурсу). *Філологічний часопис*. 2024. Вип. 2(24). С. 36–49.
3. Космеда Т. А. Образ російсько-української війни: моделі вербалізації героїки українців. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2024. Вип. 61. С. 132–159.
4. Лінія оборони. URL: <https://defence-line.info/> (дата звернення: 27.02.2026).
5. Навальна М. Лексико-семантичні модифікації в українському медійному дискурсі воєнного періоду. Костусяк Н., Навальна М. *Російсько-українська війна в об'єктиві мови*. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. С. 9–119.
6. Семенюк І. С. Вторинна номінація як структурний і функціональний елемент мови у сучасній газетній публіцистиці. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2012. Вип. 64. С. 194–197.
7. Тараненко О. Російсько-українська війна і українська мова. *Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. С. 12–87.
8. Філон М. І., Хорунжий А. В. Неосемантизація лексики у воєнному дискурсі 2022–2023 років. *Український етномовний континуум в умовах війни Росії проти України*. Київ : Інститут української мови НАН України, 2024. С. 342–359.